

ISSN 2181-5674

PROBLEMS OF
BIOLOGY *and*
MEDICINE

БИОЛОГИЯ *ва*
ТИББИЁТ
МУАММОЛАРИ

2020, № 6 (124)

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

**PROBLEMS OF
BIOLOGY AND MEDICINE**

**БИОЛОГИЯ ВА ТИББИЁТ
МУАММОЛАРИ**

**ПРОБЛЕМЫ БИОЛОГИИ
И МЕДИЦИНЫ**

Научный журнал по теоретическим и практическим
проблемам биологии и медицины
основан в 1996 году

Самаркандским отделением
Академии наук Республики Узбекистан
Выходит один раз в 2 месяца

Главный редактор – Ж.А. РИЗАЕВ

Редакционная коллегия:

*Н.Н. Абдуллаева, С.А. Блинова,
К.Э. Рахманов (ответственный секретарь),
С.С. Давлатов, А.С. Даминов, Ш.Х. Зиядуллаев,
З.Б. Курбаниязов (зам. главного редактора),
Б.Б. Негмаджанов, М.Р. Рустамов, Н.А. Ярмухамедова*

*Учредитель Самаркандский государственный
медицинский институт*

2020, № 6 (124)

Адрес редакции:

Республика Узбекистан, 140100,
г. Самарканд, ул. Амира Темура, 18.

Телефон:

(99866) 233-36-79

Факс

(99866) 233-71-75

Сайт

<http://pbim.uz/>

e-mail

pbim@pbim.uz
sammi-xirurgiya@yandex.ru

О журнале

Журнал зарегистрирован
в Управлении печати и информации
Самаркандской области
№ 09-26 от 03.10.2012 г.

Журнал внесен в список,
утвержденный приказом № 219/5
от 22 декабря 2015 года реестром ВАК
в раздел медицинских наук

Индексация журнала

Редакционный совет:

Х.А. Акилов	(Ташкент)
М.М. Амонов	(Малайзия)
Т.У. Арипова	(Ташкент)
О.А. Атаниязова	(Нукус)
А.В. Девятов	(Ташкент)
Б.А. Дусчанов	(Ургенч)
А.Ш. Иноятов	(Бухара)
А.И. Икрамов	(Ташкент)
А.К. Иорданишвили	(Россия)
Б. Маматкулов	(Ташкент)
Ф.Г. Назиров	(Ташкент)
А.М. Шамсиев	(Самарканд)
А.К. Шодмонов	(Ташкент)
А.М. Хаджибаев	(Ташкент)
Б.З. Хамдамов	(Бухара)
М.Х. Ходжибеков	(Ташкент)
И.И. Затевахин	(Россия)
А.Ю. Разумовский	(Россия)
В.М. Розин	(Россия)
Л.М. Рошаль	(Россия)
Rainer Rienmuller	(Австрия)

Подписано в печать 05.01.2021.

Формат 60×84 1/8

Усл. п.л. 34,18

Заказ 4

Тираж 100 экз.

Отпечатано

в типографии СамГосМИ.

140151, г. Самарканд,

ул. Амира Темура, 18

<i>Ибрагимов Б.Ф., Ибрагимова Н.С., Хамроева Л.К.</i> Этиопатогенетические, клинические и лабораторно-инструментальные аспекты диагностики синдрома поликистозных яичников у женщин	250	<i>Ibragimov B.F., Ibragimova N.S., Khamroeva L.K.</i> Ethiopathogenetic, clinical and laboratory instrumental aspects of diagnostics of polycystic ovarian syndrome in women
<i>Мардиева Г.М., Абдурахмонова Ю.М.</i> Ультразвуковая анатомия вен нижних конечностей и их клапанного аппарата	252	<i>Mardieva G.M., Abdurakhmonova Yu.M.</i> Ultrasonic anatomy of the lower limbs and their valve apparatus
<i>Муратова Г.С., Қаришьева Д.Р.</i> Шифобахш ўсимликларнинг инсон саломатлигидаги ўрни	256	<i>Muratova G.S., Karshiyeva D.R.</i> The role of curative herbs in person healthy
<i>Назарова Ф.Ш., Джуманова Н.Э., Тошмаматов Б.Н., Коржавов Ш.О.</i> Экологическое группирование фитонематод	258	<i>Nazarova F.Sh., Dzhumanova N.E., Toshmamatov B.N., Korzhavov Sh.O.</i> Ecological grouping of phytonemades
<i>Олланова Ш.С., Абдуллаева Н.Н.</i> Паркинсонизм касаллигига хос оғриқ синдроми муаммосига бўлган замонавий қарашлар	262	<i>Ollanova Sh.S., Abdullaeva N.N.</i> Modern views on the problem of pain in parkinson's disease
<i>Очилов У.У., Тураев Б.Т., Турғунбоев А.У.</i> Ўсмирларда депрессия бузилишларнинг тарқалиши	265	<i>Ochilov U.U., Turaev B.T., Turgunboev A.U.</i> Prevalence of depressive disorders in adolescents
<i>Сафоева З.Ф., Мухамадиева Л.А.</i> Современные представления о влиянии кесарева сечения на состояние здоровья новорожденного	269	<i>Safoeva Z.F., Mukhamadiyeva L.A.</i> Current understanding of the impact of caesarean section on the health of a newborn
<i>Холмурадова З.Э.</i> Семизлиги бор болалар ва ўсмирларда юрак-қон томир тизимининг ҳолати	274	<i>Kholmuradova Z.E.</i> The state of the cardiovascular system in children and adolescents with obesity
<i>Холов Ё.Д., Толибова З.Х., Қаришьева Д.Р.</i> Юқори нафас йўллари касалликларини халқ таъбаоти ёрдамида даволаш	279	<i>Kholov Yo.D., Tolibova Z.H., Karshiyeva D.R.</i> Treatment of the upper breath ways with the aid of people medicine
<i>Хусайнова Ш.К., Мухамадиева Л.А., Умарова С.С.</i> Болаларда қайталанувчи бронхит ҳақида замонавий тушунчалар	282	<i>Khusainova Sh.K., Muhamadiyeva L.A., Umarova S.S.</i> Modern concepts of recurrent bronchitis in children
<i>Ҳамраев А.Х., Орипов Ф.С., Дехханов Т.Д.</i> Қизилўнгачнинг тузилиши ва нерв билан таъминланиши ҳақида замонавий маълумотлар	286	<i>Khamrayev A.Kh., Oripov F.S., Dekhkanov T.D.</i> Modern data on the structure and innervation of the esophagus
<i>Султанов С.Н., Фазилова М.О., Абдусаматов А.У.</i> Оптимизация диагностики хронического эндометрита при генезе неразвивающейся беременности	291	<i>Sultanov S.N., Fazilova M.O., Abdusamatov A.U.</i> Optimization of the diagnosis of chronic endometritis in the genesis of undeveloped pregnancy

УДК: 616.98 053.2

ЮҚОРИ НАФАС ЙЎЛЛАРИ КАСАЛЛИКЛАРИНИ ХАЛҚ ТАБОБАТИ ЁРДАМИДА ДАВОЛАШ

Холов Ёқуб Давронович, Толибова Зевар Ҳожиевна, Каршиева Диловар Рустамовна
Бухоро Давлат Университети, Ўзбекистон Республикаси, Бухоро ш.

ЛЕЧЕНИЕ ЗАБОЛЕВАНИЙ ВЕРХНИХ ДЫХАТЕЛЬНЫХ ПУТЕЙ С ПОМОЩЬЮ НАРОДНОЙ МЕДИЦИНЫ

Холов Ёқуб Давронович, Толибова Зевар Ҳожиевна, Каршиева Диловар Рустамовна
Бухарский государственный университет, Республика Узбекистан, г.Бухара

TREATMENT OF THE UPPER BREATH WAYS WITH THE AID OF PEOPLE MEDICINE

Kholov Yoqub Davronovich, Tolibova Zevar Hojiyevna, Karshiyeva Dilovar Rustamovna
Bukhara State University, Republic of Uzbekistan, Bukhara

e-mail: yoqub_80@mail.ru

Аннотация. Ушбу мақолада юқори нафас йўллари касалликларни халқ табобати ёрдамида даволаш, организм имун тизимини ошириш, нафас олиш органларининг фаолиятини яхшилаш ва касалликларни табиий доривор ўсимликлар ёрдамида даволаш мумкинлиги тўғрисида маълумот берилган.

Калит сўзлар: респиратор, эпидемия, пандемия, пневмония.

Abstract. This article provides information on the treatment of upper respiratory tract diseases using traditional medicine, improving the functioning of the respiratory system and treating diseases with natural medicinal plants.

Key words: respirator, epidemic, pandemic, pneumonia.

Президентимизнинг “Ўзбекистон Республикасида халқ табобати соҳасини тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорига асосан, халқ табобати аҳолига тиббий ёрдам кўрсатишнинг қўшимча усули сифатида тан олинadиган бўлди. Хужжат табибларни тиббиётнинг илғор ютуқлари билан таништириш, ўқитиш, хуллас, икки йўналишни уйғунлаштиришга хизмат қилади. Маълумотларга кўра, бугунги кунда турли дориворлару ноанъанавий усулларда иш юритаётган табибларнинг сони 30 мингдан ошиб кетди. Республикадаги мавжуд 4250 дан ортиқ хусусий тиббиёт муассасаларнинг 516 тасида эса халқ табобати усуллари қўлланилмоқда. Ўзбекистон республикаси аҳолига тиббий ёрдам кўрсатиш ва соғлиқни сақлаш энг муҳим вазифаларда бири ҳисобланади [2].

Ўткир респиратор яъни нафас йўллари вирусларининг инфекциялари ва ўткир нафас органлари касалликлари оддий халқ орасида “шамоллаш” деб аталувчи ҳар хил вируслар келтириб чиқарувчи хасталикларнинг катта гуруҳи бўлиб, ҳаво-томчи йўли билан (гаплашганда, йўталганда, аксирганда тарқалувчи) юқори ва юқори нафас йўллари, умуман организмни зарарлайди. Ўткир нафас органлари вируслари касалликларига грипп, гриппга ёндош касалликлар (парагрипп),

юқори нафас йўлларида яллиғланиш келтириб чиқарувчи инфекциялар, юқори нафас йўли-синситиал инфекциялар киради. Уларга ҳар хил кишиларнинг таъсирчанлиги турлича. Масалан, бемор билан мулоқотда бўлганларнинг ҳаммаси эмас, балки кимнинг шу инфекцияга қаршилиқ кўрсатувчи имунитети заиф бўлса, ўша зарарланади. ОРВИ га кўпроқ болалар таъсирчанроқ бўладилар.

Грипп- бронхит ўпка тизимини зарарловчи инфекциялар ичида кўпдан-кўп оғир асоратлар қолдирувчи энг оғир касалликлардан биридир. У юқори нафас йўллари яъни умумий заҳарланиши ва зарарланиши билан кечади. Кўпинча грипп эпидемия тарзида тус олади ва баъзан пандемия сифатида бутун мамлакатга, ҳатто қитъаларга тарқалади. У билан касалланиш, айниқса йилнинг совуқ даврларида авж олади. Инфекция манбаи- касал одам ҳисобланади. Гриппни халқона усулда даволаш.

1. Тухум билан даволаш. Керак бўлади: 2 дона тухум сариги, 3 ош қошиқда шакар. Тухум сариги шакар билан оқаргунча қориштирилади. Йўталганда кунига 2 маҳал оч қоринга қабул қилинади. Бу восита ҳар сафар янгидан тайёрланади.

2. Сок билан даволаш. Керак бўлади: 8 томчи саримсоқ соки, 1ош қошиқ сут. Сут саримсоқ соки билан аралаштирилиб, 45-50 даража ҳароратли сувда қиздирилади. 4-5 кун давомида кечкурун қабул қилинади. Керак бўлади: саримсоқнинг 3 дона тишчаси. Саримсоқ тишчалари тозалангач, яхшилаб майдаланилади ва устидан 0,25 стакан қайнаб турган сув қуйилади. Сўнг 1-1,5 соат тиндириб қўйилгач сузиб олинади. Дамламани совуттичда 2 кунгача сақлаш мумкин. Дамлама бурун тешикларига кунга 3 маҳал 2-4 томчидан томизилади.

3. Асал билан даволаш талаб этилади, саримсоқнинг 3-4 дона тишчаси, 2 қошиқ асал тозаланган саримсоқ тишчаларини майда қирғичдан ўтказиб, асал билан аралаштирилади. Кунга 2-3 маҳал 1 чой қошиқдан қабул қилиниб, устидан илик сув ичилади.

4. Доривор ўсимликлар билан даволаш. Талаб этилади: 1 ош қошиқдан арпабодиён уруғи, дорихона укропининг уруғи, гулхайри япроғи, 2 ош қошиқ наврўзгул илдизиояси. Ушбу йиғмадан 2 чой қошиқ майдаланганининг устига 1 стакан қайноқ сув қуйилиб, паст оловда 5-7 дақиқа қайнатилади, сўнг 45 дақиқа тиндириб қўйилади, сузиб олинади. Қайнатма кунга 3 маҳал ярим стакандан иссиқ ҳолда ичилади.

Талаб этилади: 3 ош қошиқ гулхайрининг қуриган илдизи. Майдаланган гулхайри илдизи устига 3 стакан совутилган қайнаган сув қуйилиб, 10-12 соат қўйиб қўйилади, сўнгра сузиб олинади. Дамлама кунга 3 маҳал 0,25 стакандан ичилади.

Талаб этилади: 2 ош қошиқ кўка (мат-и-мачеханинг) қуритилган барғи, 1 ош қошиқ асал. Барғ устига 1 стакан қайноқ сув қуйилади. 2-3 дақиқадан сўнг дамлама сузиб олинади. Унга асал қўшилади. Дамлама 2-3 кун давомида ҳар 2-3 соатда бир ош қошиқдан ичиб турилади.

Керак бўлади: 1 чой қошиқдан маймунжон барғи, кўка (мат-и-мачеха) барғи, жўка (липа) гули. 2 чой қошиқ йиғма устига 1 стакан қайноқ сув қуйилади. Ҳар дақиқа қўйиб қўйилгач, сузиб олинади. Овоз бўғилиб қолганида ҳа 2-3 соатда иссиқ дамлама озгина-озгина ҳўпламдан ичилади. Илик дамлама билан кунга 3-4 маҳал томоқни чайса ҳам бўлади.

Керак бўлади: 2 ош қошиқдан оддий тоғрайҳон гўдхи, матина меваси, кўка (мат-и-мачеха) барғи. Ушбу йиғмадан 2 ош қошиқни термосга солиб, устидан 2 стакан қайноқ сув қуйилади, 40-60 дақиқа қўйиб қўйилгач, сузиб олинади. Дамлама илик ҳолда кунга 3 маҳал овқатланишдан ярим соат олдин стакандан ичилади[2].

Ишхона ва жамоат жойларида: Ходимлар оғизларига 4 қаватли дока ниқоб тутишлари керак, ниқоб ҳар кун ювишиб дазмолланиши лозим. Болалар муассасалари ва ўқув юр்தларининг

раҳбарлари шу муассасаларида грипп билан касалланиш аҳволидан хабардор бўлишлари, зарур бўлган вақтда карантин тадбирларини ўтказиш керак. Грипп эпидемияси пайтига онладан тортиб иш жойида, айниқса, муассасаларида грипп билан касалланганларнинг аҳволидан хабардор бўлишлари, йўловчи ташувчи барча турдаги транспорт воситаларида хлораминнинг 0,5 % эритмаси ёрдамида зарарсизлантириш ишлари олиб борилади[3].

Паратрипп-ўткир нафас йўли вируслари касаллиги бўлиб, хасталикни кечини гриппни эслатсада, бироқ ундан камроқ захарланиб, касалликнинг кўпроқ давом этиши ва юқори нафас йўлида, айниқса ҳикилдоқдаги ўзгаришларнинг яққол ифодаланиши билан фарқланади. Паратрипп билан кўпинча болалар касалланади. Касалланиш аста-секин бошланади. Беморни тумов, қуруқ йўтал, томоқда оғриқ ва қичишиш безовта қилади, овоз бўғилади. Паратрипп билан оғриганда одатда тана ҳарорати 38 даражадан ошмайди. Беҳоллик, бўшашганлик, тинка-мадори қуриганлик, бош оғриши ва суст ҳаракат кузатилади. Касаллик суст ва анча узок кечади. Катталар паратриппни болаларга нисбатан енгилроқ ўтказадилар.

Сок билан даволаш, керак бўлади: 100мл дан сабзи ва турп соки, 2 чой қошиқ асал. Соқларни аралаштириб, асал қўшилиб, тайёр аралашма яхшилаб қориштирилади. Йўталда ҳар соатда бир ош қошиқдан истезмол қилинади.

Асал билан даволаш, керак бўлади: алоэнинг бир дона йирик барғи, 100 гр асал. Асал ярим стакан қайнатилган илик сувда эритилади, унга майда тўғралган алоэ барғи қўшилади. Аралашмани суст оловга қўйиб, қайнаш даражасига етказилади ва тинмай аралаштирган ҳолда 30-40 дақиқа қайнатилади. Қайноқ аралашма сузиб олинади. Йўтал кунга 3 маҳал овқатланишдан олдин 1 ош қошиқдан (болалар -1чой қошиқдан) қабул қиладилар.

Доривор ўсимликлар билан даволаш, керак бўлади: 5 ош қошиқ қуритилган маймунжон барғи. Барғларни яхшилаб майдалаб, устига 3 стакан қайнатилган илик сув қуйилади ва паст оловда 8-10 дақиқа қайнатилади. Сўнг 40-60 дақиқа қўйиб қўйилгач, сузиб олинади. Қайнатма кунга 3 маҳал ярим стакандан ичилади.

Керак бўлади: 1 ош қошиқдан наъматак гули, мойчечак (ромашка) гул тўдаси черника барғлари, жўка (липа) гули ва тиббга яраша асал. 1 ош қошиқ йиғма устига 1 стакан қайноқ сув қуйилади ва суст оловга қуйилиб қайнаш даражасига етказилади 1-2 дақиқа давомида қайнатилгач, сузиб олиниб асал қўшилади. Кунга 2-3 маҳал 1 стакандан ичилади.

Керак бўлади : 3 ош қошиқ қуритилган малина меваси. Мева устига 2 стакан қайноқ сув

куйилиб, суст оловда ўн дақиқа пиширилади. Қайнатма 3-3,5 соат қўйиб қўйилгач, сузиб олинади. Кунига 2 маҳал 1 стакандан ичилади.

Керак бўлади: 0,5 стакан арпабодидён уруғи, 1 ош қошиқ коньяк, 0,25 стакан асал. Арпабодидён уруғини сирланган идишга солиб, устидан 1 стакан илиқ қайнатилган сув куйилади, 15 дақиқа суст оловда қайнатилгач, 2-2,5 соат қўйиб қўйилади. Сўнгра сузиб олиниб, асал қўшилади. Аралашмани асал эриб кетгунча қорштирилгач, коньяк қўшилади. Дори кунига 7-8 маҳал 1 ош қошиқдан қабул қилинади.

Пневмония (юнон тилидан *pneumon*-“ўпка”, *sis*-ўпка яллиғланиши)- ўпканинг респиратор бўлимларидаги яллиғланиш жараёни бўлиб, алоҳида касаллик ёки бирор бир касалликнинг асорати сифатида кузатилади. Пневмония билан касалланиш бир ёшгача бўлган болалар орасида 1000 болага 10-15 тани, 1-3 ёшгача бўлганларда 1000 болага 15-20 та ва 5 ёшдан соғ 1000 болага 5-6 та тўғри келади. Уй шароитида касалланган 6 ойдан 5 ёшгача бўлган болаларда пневмониянинг энг кўп тарқалган қўзғатувчиси- пневмококк (*Streptococcus*) ва гемофил таёқчаси ҳисобланади. Эпидемик мавсумда (август-ноябрь) эрта ёшдаги, мактабгача ва мактаб ёшидаги болаларда Микоплазма пневмония аҳамияти юқори бўлади. Ўсмир ёшда Хламидия пневмония касаллики сабабчи омил бўлиши эҳтимоллини унутмаслик керак.

Ҳар қандай касалликка чалинишни олдини олиш учун инсон соғлом турмуш тарзига амал қилиши зарур. Соғлом турмуш тарзи нафақат тиббий-биологик фаолият, балки жисмоний ва маънавий эҳтиёжларнинг оқилона қондирилиши, инсоннинг шахсий маданияти ва таълимнинг шаклланишидир [5]. Соғлом турмуш тарзи – инсон турмуш шароитларини фаол ўзлаштириш

усули бўлиб, кун тартибига риоя қилиш, фаол ҳаракат асосида организмни чиққитириш, спорт билан шугулланиш, тўла ва сифатли овқатланишнинг гигиеник қоидаларига риоя қилиш, мулоқот ва экологик маданиятга эришиш, умуминсоний ва миллий қадриятлар асосида маънавий тарбия олиш, зарарли одатлардан ўзини тута биллиш демакдир[4].

Адабиётлар:

- 1.Кўзиёв И “Танангизда дард бўлса” - Тошкент: 2009.- 3 б
- 2.Каршиева Д.Р, Толибова З.Х “Жароҳатланган ва бемор болаларни парвариш қилиш” – Биология ва тиббиёт муаммолари №4.2 (115) 2019.- 229 б
- 3.Каршиева Д.Р “Камқонлик касаллиги ва унинг олдини олиш чора-тадбирлари” - Бухоро илмий ахбороти 3/2015.- 36 б
- 4.Очилова Н.Р, Муратова Г.С, Шарафутдинова Р.И. “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги” ўқув қўлланма – Тошкент: Наврўз, 2019. -194 б
- 5.Толибова З.Х “Соғлом турмуш тарзи ва зарарли одатлар” -Бухоро: 2018. -73 б

ЛЕЧЕНИЕ ЗАБОЛЕВАНИЙ ВЕРХНИХ ДЫХАТЕЛЬНЫХ ПУТЕЙ С ПОМОЩЬЮ НАРОДНОЙ МЕДИЦИНЫ

Холов Ё.Д., Толибова З.Х., Каршиева Д.Р.

Аннотация. В данной статье представлена информация о лечении заболеваний верхних дыхательных путей с помощью народной медицины, улучшения работы дыхательной системы и лечении заболеваний с помощью натуральных лекарственных растений.

Ключевые слова: респиратор, эпидемия, пандемия, пневмония.